

על דבורה בארון

עד שאנו דנים ומדיינים מפקידה לפקידה על חכמים, על דרכים, על תחומים של הסיפור, של הרומן — בא הספר הטוב, האמתי, ומוחה את כל הדיינים והדברים, ומפריה כל הספקות עם המודע זקות יחד, ועומד ומאיר באורו הטהור, המיטיב, מפני סוד שיחה של אמנות מזוככה ידם כל שיח אחר.

כזה ספרה של דבורה בארון שניתן לנו עכשיו, הוא ספר סיפוריה, שבאו הפעם כנוסחים יחד. הסיפורים לא עלו עתה מבית היוצר, רבים מהם נכתבו לפני שנים לא מעטות. וראה: אף שורה לא הועמה בהם, צליל לא נפגם, תג לא נפסד על ידי שינוי טעם ושינוי ראות. יד אמת העלתה אלה לפליטה ולמשמרת, משהו טהור למאוד ניצל פה מעיכורו של עולם, כאשר תספר המחברת על הנחל אשר לרגלי הגבעה: „אולם הוא, כל כמה שדל־חוה, שטף לו הלאה לדרכו, צלול, זך, עם בבואת השמים בחוכו“.

אנו עומדים פה הרחק מהנושאים והגדו־לים, מהדרכים ההומות של ימינו. מרבית הסיפורים מביאים אותנו אל אחת העיירות הקטנות הנכחדות, אשר גדולות ונצורות לא נכונן בהן מעולם, ונגלגל חייהן הקטן כבר היה שלל למתארים רבים בספרותנו. והמסופר לנו פה הוא פעמים לא התארעות, שניתן לשהות עליה, אלא עצם פכפוכם הזעיר של החיים, — ואף על פי כן עמוק רישומם של הדברים, ומי בעל נפש ורעוד מיתרי נפשו עם כל דף בספר, הסיפורים גדולים מן המסופר בהם, כי חלל הסיפור רווי משהו נוסף על גוף הסיפור, בלי אשר נחוש בו כמעט, והוא האוצל את מותר החשיבות.

עצם פגישתנו זו מחדש עם העיירה בדפיה הנזכרים של דבורה בארון עשויה להזכיר את מעשה הרבנית מז'וזיקובקה, המסופר בסיפור הראשון שבספר. משונה למראה היתה קבלת הפנים של הרב והרבנית ליד תחנת הרכבת שהובילה אל העיירה. הרבנית הצעירה בתלבושתה ההדורה ובכסיות המשי שלה ראתה לפניו את „פני“ העיירה לבושים בבגדי־שבת מעוכים ורגליהם היחפות מלוכלכות בכוך עך הארפובות, וכשעמדה עגלתה של בת כרכים זו ועז יצאה לקראתה והחלה ללעוס קש מתחת מושבה נת־מלאה סאת פחיה־נפש שלה. אך לא עברו ימים מועטים וגבהותה הכרכית לא היתה לה עוד, אף אגן נגלה לנו כמות, שהש־מים המשתרעים פה ממעל עמוקים וכחולים לא פחות משמיהם של הנושאים הגדולים בספרות.

העיירה היא בלי ספק תחום מכורה לספרותנו, תחום של זיקה אינטימית, עמוקה, ולכן נתנה פה הפרוזה שלנו את מיטב צבעיה, את עמוקי צליליה.

אך מה שנכון לגבי ספרות שלמה דרך הכללה נכון במילואו ובדיוקו לגבי יוצ־רים יחידים, העיירה היא לא הבד והרקע ביצירתה של דבורה בארון — היא קרקע מכורתה, מעם כל מגע קולמוסה פה אם באנשים ואם ביקום עולה אותה בת־קול הבאה מעצם ההוייה. יודעת היא כאן את סוד המחובר: אין ידה מרימה דבר מבלי אשר ירטט כל האוגיברסום הקטן ששמו עיירה, וכשהיא פותחת לפנינו רק אלפנים משפחתי, אינטימי, נפתחים כמעט דפים ביבליים של עולם זוטא זה. אחדים מסיפוריה מגיעים עד לתנועה הציגונית בקרב בני הגוער ועד לחורבן העיירה בימי הבולשוויקים, אך בעיקר גדולה אמנותה, כשהיא עומדת באמצע ההוייה של העיירה ולא בקצותיה.

כשהיא משרטטת את דמות מראיתה של העיירה „עם קצות בתיה הדלים, הנשענים פה ושם על משענותיהם, עם קילון העץ הבחור, הנחלה עזוב על פתחי בארה, וטחנת הרוח רפת־הכנפים, הצונחת

לרגלי גבעת האשפה — הרי הכל כאן באספקלריה זו: גם צרור סמליה, גם המיתפיסיקה שלה, לכשנרצה. הביה הנשען על משענות, קילון העץ הבודד העזוב, טחנת הרוח הצונחת — זו דמות המוצק, דמות המודקדק אל על, דמות בעלי הכנפים פה. היא־היא העיירה החל־כאה־הרחימאית שלנו, מכורתם של העו־הלבנה ותמימת העינים, של אותם תינו־קות של רבן שקולותיהם החנונים מש־תפכים כל היום על פני הסימטאות, של המלמד מחשב הקצין, „עם עיניו הצו־פות אל המרחק ועם הכאב היפעה בין קמטי פניה, כאב הצפיה לביאת הגו־אל“ היא היא העיירה, שקטעי מקרא וקטעי מדרש משתלבים לתוך תייה הצ־מוקים ומרוים אותה לחלוות אגדה. היא היא הנתונה בתוך קצב משנה של מחזור פרשות השבוע בחומש ומחזור עיתות השנה ביקום מסביב, — ומיתרי הסיפור בין הם ערוכים לקצב זה, בין לקצב זה, מפיקים צלילים זפים, שיד השיגרה לא היתה בהם.

אנשיה אינם טפוסים יצוקי דמות כמין דוגמה, ולא חקיקת דיוקן עיקר אצלה, אלא זיקת־הלב אל האנשים המתוארים. למשמרת נקלט בנו משהו מן המשותף לכולם, המצטרף לסוג מיוחד של איש העיירה. בלי להאחז בנילויים חיצוניים, בחותמות קבועות ועומדות היא אותות במוסדי מהותו של סוג אדם זה, כמה

מהרחימות, מהנוגע אל הלב, מהמרעיד את הלב. לא מן הגועז והגרהב־שבעיה, לא מן המוצק ושפעת הלשדים שבכפר. כל ההוייה הלזו משולה לטחנת הרוח רפת הכנפים הצונחת לרגלי הגבעה. קול ענות חלושה, קול מלא רחמים, רועד פה חיש, כמה חרישים הם האנשים עצמם גם בדיבורם. ולא שאלמי נפש הם, זאת לא זאת, יש ניב שפתים, אך המעט אפשר לקפל בפסוק אחד? הנה אשה בת כ־ב אומרת עשה קלה לפני מותה: „אני — אין דבר, אבל אתם — מי יכין לכם מעט תבשיל חם וארוחה“ כלום יש שיח גדול מזה? לא האנשים ולא זו המספרת לנו עליהם אינם זקרי קים לעתרת הדיבור, כדי להביע רחשי־לב וכדי לגלות שפוני נפש. על בהונות דקות דקות צועדת האהבה בספוריה, כמעט שאין אנו חשים במציאותה, אך היא היא, ואינה מעוטה מן האהבות הג־דולות ברומנים הגדולים. אפס מסוף הספר ועד סופו מפעפעת אהבתה של המחברת אל הנפשות החנונות הללו.

יצירתה החרדה למכי החיים לא יכלה לפסוח על פגישת העשיר והרש בני החזיון של כל קיבוץ. ההמיה הסוציא־לית, שאינה בולטת בספרותנו, פועמת אצלה בעזו, ולא סעיפי תורות ותעודות תטיף לנו, אך בסיפוריה צרורה אותה התרסת לב, שהיא אמן הורתן של ההל־כות הסוציאליות. עינה העמוקה, החמה,

חוננת למאד את אלה שהחיים שכתו לחוננם והעדינה בנימות רועדת בקולה מדי תחאר אותם ואת אלה המושכים להם חסד. אך מידת הדין גוברת בבואה לתאר את אלה אשר טפש לבם, מכחור לה הלבבי כל כך כובש רחמיו ומקשיח עצמו שלא ירעד, כאשר יעלה מקרי חיים ומקרי מות טראגיים אצל טוחני פני עניים, הקצוות — מצוקים ומציקים — תוארו באותה הדקות, אך גדול כוחו של המכחול בשעה שאהבה שולטת בו מבשעה שהקנתור מצוה עליו.

דבר הרשע והקשה בין אדם לאדם מוציא פעמים את הסופרת מתחומה, מן העיירה, ומוליך אותה העירה, אל אנשי הרושת שבה. אך בסיפורים העירוניים ינתן רק הבית הבודד, האדם בתוכו, אך לא הסביבה, לא גוש של הוייה שאינו שלה. אפילו כשאחד מאנשיה, אנשי העיירה, קם והולך העירה, אין המחברת גלוית אליו שמה, והוא יוצא מתחום הספור. לעומת זאת יסופר לפרקים על אנשים שבאו מן העיר אל העיירה ומצאו בה קליטה. מקרים אלה הם נגד זרם הזמן ואין בהם כדי ללמד על המצוי והשכיח, אך לא לאלה תשחר המחברת, כיוונה שלה — מן העיר, שהיא לא רחומה לה ולא רחומה.

אקורד אחרון לשירת העיירה שלה ומעין הדרן מתוק לכל מסכת יצירתה הוא הספור האחרון שבספר. לפי סוגו הוא רומן קטן ובו נודפכו משנה כל יסודות יצירתה, וגם נוסף נוסף עליהם. החינון החרישי של המחברת עובר פה לצפותיאורה. היא חוננת במפורש, שוהה על תין יקרתן של הנפשות, אומ־רת שירה עליהן, כמה נבחרה עדת פשו־טי נפשות אלו שהיא מעבירה לפנינו „והיא נערה — — שלא חוננה אמנם ביופי, אבל הן כבר ידוע דבר כלי החרס אשר בהם ישומר היין הטוב“, נער משורר היה מוטל, אשר האלהים נתן את עולמו בלבר, כאמני חיים גדולים הולכות למות הזקנות הפשוטות לבית „המתוקים“, ופה גם פה הנערה בתיה העושה ברקמה וזורעת סביבה חסד יצירה. על דרך התואר של ספור זה אפשר להמשיך דברי המחברת על אמ־נותה של בתיה: „קבוצות העצים שרק־מה, או פלגי המים לבין ירק, לא היו אלא אותן חורשות הלבנים אשר עם מבוא הגיא ונחלי הבכאים שבקרבתן, אלא שאצלה היו העצים מעורים יותר, גדושי ירק יותר, והנחל היו מימיו שקו־פים ומזוהרים בזוהר נאצל ועילאי יותר“. בספור זה יותר מבקודמים תלוה המחברת את תיאוריה בדברי הארה משלה — שהם שורת פז על דפי זהב, סיברה כולו סבר של אהבה, של רחמים, של צער וזוהר. לא אחת נקוה הדמע בעין, לא אחת נקוה החסד בלב, רבות יבואו שניהם יחד. — —

הספרות היא זה, העושה בצירופיה? הויה היא, שנסתננה דרך עין בדולח, אך לא ההוייה המסוננת בלבד, — גם רוח הכותבת עם הדברים, הכל הואר באורה, הכל הותם בנשימתה, עתים גם בת־שחוק דקה, נבונה מרחפת על שפ־תיה, בלי להגיע לידי שחוק, כי אין שחוק במקום שם עומק עין והמית לב. „הדברים מסופרים פה — מגלה המח־ברת את אוננו באחד המקומות — כפי שראיתם פעם, לפני שנים, בשעה שהאירו לי עדיין באותו האור, אשר לא אשוב לראותו עוד“. לאמור: מה שהיה, באור שהיה, אשר הלב רוטט להם בבאות.

הרטט הוא יסוד ראשון ביצירתה. הדברים עם רטט הדברים — זוהי האפיות שלה. מגעם בנו עם רטט המגע — זוהי הליריות שלה. שתיהן יחד הן מזיגת אמנותה. בכל אשר תעלה לפנינו

דבורה בארון גילוי. מחוץ לדקות, לעמי-
קות, לזוך שבאמנות הכתיבה, הרי זה
אחד מאותם הספרים שמגעים טוב בכל
שעה. משהו מתמרק בנו למקרא ספר
זה, משהו מן המוקשח בושר מעלינו,
ואם עצבות תדבק בנו לפעמים — גם
זו לחסד.

ספרים כאלה אינם מרובים, אך ישנם.
לא ספרי ראוה הם אלה. לא הולכי
רמות, כי אם חסודים שנספרים, הרי-
שים שבהם, לכן גם שמעם אינו מנסר
בעולם הספר, אך בזכותם אולי קיימת
הספרות, כמו שבזכות ל"ץ הצדיקים
קיים העולם.

משהו יותר מזה לאין ערוך, הבלתי-
נחשב יודע לדבר בשפה שאין לה חלוף.
אי ליוצרי הסמלים: כמה מחטיאים הם
פעמים את המטרה בקליעתם הרחוקה!
אמני אמת יודעים כי אין סמל כאחד
מרגבי המציאות הקטנים, שהורם ביד
נבונה. —

הקריאה בסיפוריה המכונסים של
דבורה בארון מעלה גם הרהור-לואי:
אכן יש פרוזה כזו בתוכנו, והיאך לא
זכרנוה די הצורך? הנכון ספר הכתבות
שבידינו? הנכונה חלוקת התארים המקור-
בלת? כמה גילויים עוד עתידים
אנו לגלות בתוך היש המוצנע שלנו.
לקורא הטוב יהיה הפעם ספרה של

בארון בספוריה? זו סגולתם של ספר-
רים אלה שבטלו בהם המידות של קטן
וגזול. "דבר גדול" — האמרו — זוג
של בעלי בית, אולם מכל ברודינו אנו
בעולם ואהוי כל הפושנינו בו — מי
מאתנו יתפאר שיצא פעם ממנו ברכוש
גדול יותר" — כך מסתיים הסיפור
"קטנות". היקטן בזה רכוש ההיים? לא.
שני קצותיו — הגדול והקטן — אינם
אלא אזור, גדול למאוד לעין המעמיקה
ראות. הקטנות אינן קטנות, כי שרשן
עמוק, עצום, הכל שקוי מעצם המקור,
הכל מחובר למרכזם של הדברים, בכל
זוהרת תמצית חיים כשמש השוכנת בכל
אגל טל, מתחידים אנו עם כל פרט
אדם, עם כל פרט-חיים, ומתחידים עם

לא יחסר המוג הזה, לא הכריות כשלעצ-
מם, לא המעשים כשלעצמם הם גופי
יצירתה, אם כי עיניה פקוחות אליהם
מאד, גם דעת הנפש, גם מראות עולם
לא נמצא אצלה כ רבדפחץ לעצמו. הכל
ניתן רק למען אותו דוק שקוף, עגמומי
או זהירי, שהוא אסוף, למען תזיק
וזמרצד מהוכו אלינו, אנשים ודברים
מתוארים לא לבעבור נכירם ונבינם
בלבה, כי לבעבור ירעד הלב נכחם. גט
היקום קיים ביצירתם עד היכן שהאדם
שותף עמו, תלוי בה, שלוב בה, כי אז
יש בו כדי להפעימנו, כל ההזיונות
עוברים דרך ההויה האנושית, וההויה
האנושית עוברת דרך לבנו.
הגדולות אם קטנות תספר לנו דבורה